

KAKO I ZAŠTO PONOVO POČETI ČITATI?

Ishak ALEŠEVIĆ

Sažetak

Datim naslovom „Kako i zašto ponovno početi čitati“, namjera nam je bila dvojaka: najprije, podsjetiti nas same na nas pređašnje koji smo po pitanju knjige i čitanja sve do polovine 19. stoljeća bili među narodima Balkana najpismeniji. Iz ovoga proizilazio je i naš socijalni i kulturni položaj, ali i ugled koji se odražavao i na naše sampouzdanje i ponos. Otuda ono u naslovu „ponovno“. Potom smo od 70. tih godina prošlog stoljeća opet bili u značajnom usponu. Ovo je trajalo dva desetljeća sve do agresije na Bosnu i Hercegovinu s proljeća 1992. Sa agresijom na zemlju i naročito planiranim i izvedenim genocidom nad nama Bošnjacima, i odmah uz genocid smišljenim raseljavanjem, po svuda se osjetilo da je grubo je presječen historijski tok jednoj državi i njenim narodima. U općem razaranju, eroziji i osiromašenju, teško je odmah bilo uočiti kako je paljevina Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH bio neronovski plan Srebrenice duha kako knjige u nas ne bi bilo, i kako se ne bi više knjiga čitala i iz nje učilo. Pa i pored ovoga, svijest o razvijanju navike čitanja još uvijek posve se sporo kod nas podiže.

Potom smo, da bi potcrtali značaj i potrebu čitanja, dali prikaz stanja u ovoj oblasti u Evropi vežući ljudski progres sa stalnim čitanjem i to ne samo inteligencije nego prije svega nacije.

Zatim smo se usmjerili prema porodici, najvažnijoj i najodgovornijoj ustanovi odgajanja i usmjeravanja, kojoj sugeriramo i dajemo naputak kako da djeluju kod svoje djece u pogledu razvijanja, tako i u pogledu održavanja tokom cijeloga života navike čitanja. Sa namjerom izgradnje nove generacije koja će posjedovati visoku kulturu čitanja.

Završili smo s porukom da od nivoa naše načitanosti ovisi i naše islamsko, a otuda će i sve drugo imati i drugačiji prizvuk i veći kvalitet

„Budite Božiji jer vi Knjigu znate i nju proučavate!“ Kur'an

Ognjem spržene knjige naše

Smatramo da je najprimjerenije riječ posvećenu čitanju početi sa danom paljevine hrama knjige. Ta noć, 25. na 26. avgusta, godine 1992. , ubilježena je kao noć paljevine Vijećnice – Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine. Zapaljena je naročitim fosforim bombama poslanim sa srpskih položaja poviše Sarajeva, kako bi se posve sigurno ogromno knjižno i dokumentaciono blago Bosne i Hercegovine vatrom uništilo. I zaista, to se i dogodilo. U plamenu je zauvijek, nepovratno, u samo nekoliko sati, nestala Biblioteka. Gosp. Michaelle Jean, Generalni guverner Kanade, će za knjige Biblioteke u Sarajevu, dirljivo kazati: „Bilo je to kao da su dva miliona zvijezda na nebu ljudskosti zauvijek ugašena.“¹⁾ Od sveg bibliotečkog fonda čitavihvih 90 procenata, a među njima centralni katalog i zbirka od preko 6 hiljada primjeraka originalnih, neprocjenjivo vrijednih rukopisnih knjiga i dokumenata. Blaga, koja su pisanom riječju i slikom, svjedočili znanje i umnost, i čuvali spomen na čovjeka, povijest, zemlju i državu Bosnu i Hercegovinu.

Ta nemuštv govora o vatri i Biblioteci više govori o nama samima nego li o barbarima i barbarizmu izvršioca. Zato se s pravom nameće misao o Josephu Beuys 2) koji svojom plastikom i instalacijama hoće da pokrene neku vrstu permanentne provokacije koju vidi u novoj vrsti muzeja u kojem bi se uz prošlo i okamenjeno, kao i umjetnikove instalacije, stalno otuda provociralo sadašnje i novo buduće, nešto humanije od prethodnoga. Ne muzej kao skup relikvija vrijednih, ali nijemih nego muzej kao mjesto stalnoga, nikada završenog i nikad prekinutog i savjetovanja i mišljenja. To je jedna stalna konferencija koja postavlja pitanja, proširuje pitanja i smiješta ih u čovjekovu stvarnost. Ovakve beuyosovske vrste muzeja mi treba da vidimo spaljenu i praznu Biblioteku države i njenih ljudi, i otuda sa zgarazi knjige najpraviše je početi kazivati o našem nečitanju, ili zaboravu čitanja. A ono se očituje u mnogo čemu, kao na primjer u banalnostima istrajanja na pukoj formi tipa: Kako ponovno rekonstruirati zdanje Biblioteke? Ko je njen projektant i izvođač radova? Otkuda sredstva pribaviti? Govori se, piše i misli upravo tako kao da su knjige i ljudi koji žele da ih čitaju

tu negdje, u neposrednoj blizini ove nepostojeće Biblioteke i kao da će onoga svečanog časa kada zdanje bude gotovo, a vrpca presječena, sve biti u jednom savršenom redu. Knjige u policama, a čitači povijeni nad knjigom i čitaju. Ali, nije tako. Slabo se zapaža da fali i da je ponestalo i knjiga i čitača knjige. Naprotiv, oni što hoće da u nas nema ni knjige, niti njenog čitača, ohrabreni našom šutnjom i nemoći govora, idu još odlučnije, i dalje, i dublje i perfidnije i prema knjizi i prema čitaocu.

Uveden je porez na knjigu! Cijena knjige naglo je porasla, a sa ovim stvoren je još dublji i još širi jaz između knjige i čitaoca. I odveć dugo i iscrpljujuće traje ta nemoć poštenih-umnih da se uz svu argumentaciju nemoralnog i ničim opravdanog čina poreza na knjigu od 17 procenata ovaj porez umanja do simbolične razine, ili posve ukine. Ovo je sve do danas ostao kao vapaj usamljenika u pustinji.³⁾ Ali zato, u našoj blizini, Hrvatska, uvidjevši svu pogubnost poreza na knjigu po kulturu svoga stanovništva nakon 18 mjeseci koliko je bio na snazi i izazvao bujice kritika javnosti, ukida porez ove vrste, u interesu općeg dobra svojih građana.

2.

U razgovorima novinara Bude Vukobrat sa Uzunović Damirom 4) – piscem, izdavačem, i suvlasnikom vitalne izdavačke kuće „Buybook“, dade se veoma dobro uvidjeti sva priroda stanja sa knjigom i čitanjem danas u nas. Podaci istraživanja iz 2007. ovako kazuju: U Srbiji je 2007. realizirana prodaja 6,370.000 prodanih knjiga, u Hrvatskoj je prodato 3,450.000 knjiga, a u Bosni i Hercegovini, u istom periodu, samo 370.000 knjiga!, što je za preko sedamnaest puta manje nego li u Srbiji, i za devet puta manje nego li u Hrvatskoj!

Modernistički analfabetizam

Ipak, unatoč svemu, da bi se ušlo u središte, da bi se doseglo do suštine problema, moramo se pozabaviti i našim čovjekom i pitati ga, uprkos svemu što mu se dogodilo i što mu se i dalje događa: Zašto ljudi u Bosni i Hercegovini, kao i oni Bosanci širom dijaspore, sve rijeđe i sve manje čitaju?

Standardni, uobičajeni odgovori koji se u blic anketama vode, uglavnom se usmjeravaju na opći širi kontekst i imamo odgovore tipa:

Prebrzo se živi; Nemaju ljudi vremena za knjigu; Živi se nov način života. Međutim, posebne pažnje vrijedni su odgovori samokritičke prirode kao na primjer: Knjiga nam je tuđa i udaljena od nas; Nemamo naviku da čitamo; Nismo odgajani da čitamo knjigu; kao i odgovor jednog mladoga čovjeka koji je napisao: „Zbog školskih lektira i nastavnika, prestao sam da čitam.“⁵⁾

Kada odgovor jednog mladoga čovjeka glasi: da on ne čita, jer se živi jednim novim načinom života, to zahtijeva da se odgovor i odgovornost potraže dijelom i u samom duhu modernog vremena. Mi smo naprosto iz jedne posve kataklizmičke situacije izazvane četvorogodišnjom agresijom i razaranjima, sasvim nepripremljeno i neorganizirano ušli, odmah, čim je oružje zašutjelo, u

U nama se razorio jedan prethodni život, ekonomski, ne toliko snažan, ali zato kulturom, i duhom, značajno bogat, a iz novoga života podaren nam je jedan poseban „modernistički analfabetizam“ koji samu bit života drastično sužava i prisiljava nas na životarenje nasuprot i unatoč obilju materijalnoga i pljusku informacija što kruže oko nas

nov, za nas još nepoznat svijet kapitalističkog ekonomskog i društvenog odnosa, koji nam je predstavljen i dat kao uže spasa i nada u mir, dobro po svemu i mnogo bolje od prethodnoga, i nešto što obećava sigurnu i prosperitetnu budućnost. Ali, mi o njemu niti dovoljno znamo, a pogotovu ga ne poznajemo u njegovoj vrlo različitoj i višeslojnoj biti

njegovoj, gdje bi nam se ukazale i njegove dobre, kao i one loše strane.

U nama se razorio jedan prethodni život, ekonomski, ne toliko snažan, ali zato kulturom, i duhom, značajno bogat, a iz novoga života podaren nam je jedan poseban „modernistički analfabetizam“ koji samu bit života drastično sužava i prisiljava nas na životarenje nasuprot i unatoč obilju materijalnoga i pljusku informacija što kruže oko nas. Karel Kosik će posve jasno izreći kako je: „Mizerija današnjeg vremena u tome što ljudi ne umiju čitati pa otuda ne znaju ni živjeti“. On dalje veli: „Filozofija je trojako umjeće: umjeće čitanja, umjeće postavljanja pitanja, i umjeće življenja... i posvuda gdje umjeće postavljanja pitanja, umjeće čitanja, i umjeće – živjeti u istini – biva zaboravljeno, ili istisnuto nadomjescima, ugrožava se sama ljudskost čovjekova.“ On otvoreno i posve jasno polemizirajući sa modernim super-kapitalom poručuje, kako se iz dana u dan preobražavaju i čovjek i čovjekov svijet u polu-čovjeka, u polu-svijet. Čovjeka se reducira na to, da bude bezgranično grabežljiv, nezasićiv

hladno proračunat, pa je prema tome današnji kapitalizam „prije svega proizvođač praznine i sterilnosti“. U istom tonu piše u svoj knjizi i Reinhard Marx koji će izreći da: „Kapitalizam koji u sebi izgubi čovječnost, solidarnost, i pravednost, ostaje bez morala i bez budućnosti.“⁶⁾

3.

Upravo na okosnici ovih misli mi pronalazimo put odgovoru kako to da nov način našega života ugrožava kulturno i duhovno u nama. Čovjek se, što svijesno, što nesvijesno, opredijelio u pravcu prepuštenosti stihijnom i pružanju najmanjeg mogućeg otpora prema svemu što mu ide u susret. Život se živi po jednom hedonističkom klišeju unižene ljudskosti, a da bi se to nesmetano ostvarivalo silu i nadzor Vrhovnog Autoriteta izraženog kroz Objavu, kao i autoriteta umnih-dobrih, valja na svaki mogući način skloniti iz čovjekova vidokruga, umanjiti i učiniti bez ikakvog većeg utjecaja na čovjeka i njegov život, što je i dobrim dijelom i postignuto koliko njihovom marginalizacijom, toliko i današnjim modernističkim analfabetizmom koji umanjuje potrebu za čitanjem, pa time i za višim vrijednostima.

Vidimo da zbog knjige i čitanja njenog, valjalo je zakratko izići u širinu iz koje se da vidjeti kako smo iz osnove mnogo toga izmijenili, zamijenili nižim, bizarnijim, i promijenili naše poglede u mnogim temeljnim stvarima. Osiromašenost duhovnog toliko je sveprisutna da prijete narušavanjem i onog najbitnijeg a to je ciljno egzistencijalno u nama, što dovodi u upit kako naše religijsko i moralno, tako i naše kulturno i socijalno biće.

Ali, ne mali je broj s druge strane i onih koji su svjesni stanja i žele izvući nas iz ove haotičnosti i neizvjesnosti i uzeti čvrst, stalan i ispravan kurs, ali oni su u nemoći, jer oni ne odlučuju, niti imaju udjela i utjecaja u procesu odlučivanja. U sličnom stanju nalaze se i drugi, mnogobrojniji narodi, kao i bogate i stabilne zemlje u svijetu. Međutim, za razliku od malih, raseljenih i postradalih naroda i zemalja, ovi imaju mehanizme i ljudski potencijal, značajno brojan, kvalitetno organiziran i međusobno povezan, da se uspješno i na duge staze, organizirano i naučno nose sa problemima, da utječu na javnost, i da ih rješavaju, ili pak uspore negativne procese i ublaže njihov širok utjecaj, što u nas nije slučaj.

E-knjiga ili novi polet čitanja na Zapadu

Držimo da ispred pitanja: Koje knjige čitati?, ispravnije je postaviti osnovno pitanje iz kulture čitanja, a ono glasi: Zašto ljudi danas sve manje čitaju knjige, premda je pitanje čitanja najuže povezano sa egzistencijom duha? I također, vezano uz pomenuto, ne bi smjelo bez značajne kritičke opaske biti stanje danas u nas u kojem se sve češće čuje: Šta je to rečeno?!, umjesto: Šta je to napisano?! Upravo, kao da percipiramo samo i isključivo kroz autoritet osoba, ali ne i autoritet knjiga. Ovo postaje pogubno posebno u vremenu ponovnog oživljavanja čitanja koje nije samo puko čitanje nego i spoznaja izmijenjenog svijeta i sloboda i snaga da se taj nov, izmijenjeni svijet, učini humanijim, to jest da se izravno na njega utječe.

Istina je, da je na Zapadu broj onih koji čitaju na klasičan način, koji je po nama još uvijek i najbolji način, znatno, ali ne i drastično mnogo opao. Razvijene zemlje, već na samom startu informacijske poplave, od prije deset godina, uskladile su se i prilagodile savremenoj tehnologiji, i knjigu, unatoč krizi, ponovno je učinile privlačnom i uz veliki napor, smjestile je u središte interesiranja. Knjige su iz biblioteka u elektronskoj formi ušle u stanove, u biroe, u kafeane, na izletišta, pošle za čitačima na godišnje odmore. To je podstaklo novi val čitalaca. Amazonov „Kindle“ je čitač elektronske knjige. Preko njegovog servisa „Kindle Store“ koji danas raspolaže sa preko 90 hiljada naslova, na usluzi čitaocima stoji čitavo knjiško blago. Čak, za preuzete i one sa oštećenjem vida „Kindle 2“ čita putem robota čitača. 7)

4.

Dakle, čini se takorekoć sve, samo da bi ljudi čitali, saznawali, bili upućeni, obrazovani i to na jednostavan, praktičan i brz način. Čak se obrazuju i kursevi koji pomažu brzom čitanju. Odgaja se čovjek da čita i to stalno i mnogo, da bude istrajan tragač kojeg će knjiga produhoviti, produbiti, obrazovati, osloboditi. To se čini naročito danas jer po srijedi je bitka za novu generaciju, pripadnike takozvane „Generacije Y“ u starosti od 15 do 25 godina, koja izvanredno moćno vlada novim komunikacijskim tehnologijama kao sredstvom da sa tom raspoloživom tehnologijom mogu ići dalje u progres i to ne samo u skladu sa potrebama i ciljevima trenutka

nego i sa perspektivama za budućnost, koja je u cjelini postala upitnom. Upravo zato se cijeli timovi stručnjaka i trude da ponuđeni naslovi u elektronskoj obradi budu sadržajem takvi da odgajaju i preusmjeravaju, podstiču na više vrijednosti, i na inventivnost.

Ovako se, vidimo jedna očekivana duga kriza knjige i njenih čitača prilično brzo prevazišla uz pomoć moderne tehnologije. No, nije to sve, predstoji i put preispitivanja koji je vidno spor a on bi trebao da dadne odgovore na pitanja: Koje su to prednosti i što su nedostaci elektronske knjige i čitanja elektronskim putem? , kao i ona druga pitanja vezana za zaštitu autorskih prava i izdavaštva.8)

Čitanje i progres

Upitamo li se zašto bi se odnos prema kulturi čitanja danas u nas mogao postaviti u svom imenovanju i kao pitanje: Kako uhvatiti korak sa vremenom? Uvidjet ćemo da je to naprosto iz razloga što je čitanje i spoznavanje postalo drugim nazivnikom progressa. Ono se pokazuje moćnim kako na naučnom, tehničkom i tehnološkom polju, tako isto i na kulturnom i ideološkom polju. Jednostavno po sistemu: Prvi naučiti, prvi primijeniti, proizvesti, i prvi se pojaviti na tržištu! Što jednako vrijedi ne samo u sferi tehnike i ekonomije nego i duhovnog razvoja i progressa.

Posve izmijenjeni uvjeti i način života, pred stručnjake postavljaju sve više novih pitanja za koja se traže odgovori: sasvim jasni, jednostavnim jezikom dati, i to odmah, čim se potraže, dakle, pravovremeno. Iz ovih razloga pitanje se u nas toliko usložilo da je preraslo u problem. Pojednostavljeno rečeno živimo jedan paradoks. Na primjer, mi danas imamo mnogo vrsnih pisaca i po ovome smo u vrhu u regionu, ali mi istovremeno proživljavamo krizu knjige i njenog čitanja?! Ili, mi posljednjih godina sve više i više umnažamo ljude sa akademskim zvanjima i titulama a da pri tome ne vodimo dovoljnu brigu o tome da jasno predstavimo da se stečena znanja ne posjeduju na vječnost, i da postoji prirodni pad vrijednosti znanja, a time i zvanja, ukoliko se ono kroz stalan, organiziran rad u struci djelotvorno ne potvrđuje, kao i kroz permanentnu dogradnju čitanjem ne održava, osvježava, produbljuje i povećava. Mlade stručnjake, jednako kao i naše studente, ne educiramo u pravcu potrebe da stalno i mnogo čitaju i da posjeduju i ko-

riste u svojim stanovima vlastite stručne biblioteke, a da i ne govorimo o lektiri za šire obzorje iz kulture i duhvonosti. Ovo nedvosmisleno upućuje na zaključak o odsustvu čitalačkih navika, čak i kod dobrog dijela onih sa akademskim zvanjima. A oni bi, da kojim slučajem imamo razvijenu kulturu čitanja, morali biti primjeri i podsticatelji čitanja i ljubavi prema knjizi. Ovaj zasto, bolje rečeno, pad kulture čitanja imat će za nas tragične posljedice na svim nivoima.

5.

Kako kod djeteta razviti ljubav prema knjizi i čitanju?

Zato, da bi se stvar sa čitanjem pokrenula naprijed i na više, da bi se uhvatio korak sa vremenom u kojem se vodi zbiljska bitka za znanje, a ono pretpostavlja čitanje, a čitanje je navika koju valja u čovjeka usaditi, potrebno se podrobno pozabaviti našom djecom i kod njih od ranoga djetinjstva razvijati potrebu za čitanjem.

Naša zemlja kao i šire naše okruženje suočavaju se sa istim problemom nečitanja. Tako na primjer, u Srbiji, u povodu ovogodišnjeg 53. Međunarodnog sajma knjiga u Beogradu, na Konferenciji o podsticanju čitanja, iznesen je podatak da je od ukupnog broja građana samo njih 5 procenata članovi su neke od biblioteka, a kod anketiranih srednjoškolaca samo njih 7 od stotine izjavit će da se knjiga u njihovoj porodici cijeni i čita.9) Jedno novije istraživanje o kulturi čitanja učenika u višim razredima osnovne škole u Hrvatskoj pokazalo je da se čitanje kod djece u 52,7 procenata doživljava kao obaveza i nužda, dok njih 42,01 procenat izražava se da voli knjigu i čitanje10).

Međutim, postoje države i nacije kod kojih je čitanje u širokim krugovima postalo sastavnim dijelom životne svakodnevnice. Sa knjigom se susrećete gotovo na svakom mjestu, i zato niste iznenađeni kada i u prodavnicama prehrambenih artikala čitate naslove novih knjiga koje se reklamiraju. Svaki slobodan trenutak ljudi koriste da se o knjigu okoriste pa revnosne čitače viđate u kupeima vozova, u tramvajima, u čekaonicama, kafanama, parkovima.

Tako, na primjer, imamo danas ovakvo stanje u Finskoj: Od ukupnog broja stanovnika ove zemlje, njih 55 procenata članovi su neke od biblioteka. U Francuskoj pak na stotinu dječijih

soba, u 82 se nalaze police sa knjigama, a čitanje je kod njihove djece na trećem mjestu odmah nakon muzike i videoigrica. Njih 8 procenata čita po nekoliko sati dnevno, 17 procenata svaki dan ili gotovo svaki dan, 19 procenata čita jedan do dva puta u sedmici, 31 procent jedan do dva puta u mjesecu, dok ih se 25 procenata izjasnilo da gotovo nikada ne čita knjige.11)

Djeca su tu, uz nas. Ona brzo rastu i stasavaju. Roditelji, pedagozi, obrazovne, odgojne i vjerske ustanove, i društvo, svi nastoje da djeci podare po njima ono najbolje. Svako bi da uči novu generaciju „igri života“. Ipak, najviše uspjeha imaju oni koji od sebe poklone najviše ljubavi, pažnje, strpljenja i upornosti, a svakako i vremena. A tu je porodično ognjište bez premca i konkurencije. Djetetov ulazak u život trebao bi biti u znaku susreta sa knjigom. Uz lica, predmete i riječi koje ono po prvi put vidi, raspoznaje, sluša, uči i izgovara, neka mu se oči i ruke susretu i sa knjigom i uši sa lijepim riječima i rečenicama što se nižu oglašavajući se dok se čitaju stranice knjige.

Knjiga se ne pohranjuje u policu tek tako da popuni prostor. Ona se na takav način treba da ponudi osobama u kućnom ambijentu, kao što to čini pronicljiva domaćica koja na istaknuta, dobro uočljiva mjesta, postavlja svoje, njenom rukom izrađene predmete koji će svojom ljepotom privući pažnju prisutnih, ali i nijemo posvjedočiti o njoj kao osobi. Knjiga se u kući na još suptilniji način prezentira i nudi u porodici, i istodobno, ona tako mnogo toga kazuje o samoj sebi, kao i o porodici u kojoj je našla svoj kutak.

6.

Ljubav prema knjizi počinje susretom sa njom. Ona treba da zaposjedne jedan, gotovo kulturni prostor centralnog značenja za porodicu. Inače, o tome koliko je važno dati odgovarajuće mjesto u prostoru stanovanja: knjizi, ibadetu, mudrom razgovoru, o ovome se, premda je ovo neobično važno, ne pridaje dovoljno pažnje kod nas. Niti iz daleka ne uviđamo taj značaj centralnog prostora u stanu koji se poklanja najuzvišenijim stvarima. Bijeg u osamljenost i nereprezentativan prostor da bi se obavio namaz, čitala knjiga ili vodio razgovor sa bračnim drugom, ili prijateljem koji vas je posjetio, i uz to dijete izolirati iz prisustvovanja i na jedan način djetetovog sudjelovanja, ima duboke i teške,

loše posljedice po razvoj i formiranje djeteta u duševnom, socijalnom i kulturnom pogledu.

Međutim, na primjer, na Zapadu poseban izraz ukazane pažnje jeste primiti prijatelje na razgovor u prostor vlastite biblioteke. Dakle, dijete treba da spozna da je knjiga nešto veliko i značajno u njegovoj porodici. Ono treba da vidi da se ona sa pažnjom drži i čita. Njoj se poklanja ljubav i pažnja. Ona se redovno uzima u ruke, iz nje se čita, njeni dijelovi se uče i citiraju, na njen sadržaj se poziva, i o njoj se govori. Iz jednih se svakodnevno čita, iz nekih rijetko, a neke se uzimaju na čitanje tek vrlo rijetko. U kućnoj biblioteci držite samo dobre knjige iz religije, filozofije, lijepe književnosti i različitih stručnih oblasti, i svakako, posve na dohvata dječije ruke, knjige dječije biblioteke.

U muslimanskoj porodici posebno, izdvojeno mjesto među knjigama, treba da zauzme, knjiga nad knjigama – Kur'an Uzvišeni. I još malome djetetu roditelji će pokazati Kur'an i njegovo naročito, izdvojeno mjesto na kojem on počiva, a koje će ono znati prepoznati i pokazati. Priprema i čitanje iz Kur'ana čitav su jedan mali ceremonijal. U prisustvu djeteta, roditelji će prethodno uzeti abdest, i s poštovanjem, i pobožnim držanjem prihvatiti Kur'an. Odabrati će mjesto i pravac prema Kibli, zauzimajući skroman, sjedeći položaj tijela za ibadet učenja i čitanja Kur'anskih ajeta kako u originalu, tako i u prijevodu. I u uzvišenoj tišini, pred Božijom Riječju, trebalo bi da umuknu svi drugi zvukovi sem žubora riječi iz Kur'ana. Roditelji bi ovo trebali da čine kratko ali svakodnevno.

Tako se u djetetu već u prvim njegovim godinama izgrađuje slika o knjizi i njenom čitanju. Ono sluša čitanje iz Allahove Knjige i iz knjiga ljudi. Ono sluša šum riječi čija značenja još sasvim ne dokučuje. Zagledano je u znakove slova što se načas pretvaraju u zvuk riječi kojima se opisuju zemlje, ljudi, događaji, predmeti, pojave, iz raznih vremena i prostora. Sluša kako se ljude savjetuje, ohrabruje na dobro, govori o sreći i nagradi. Potom čuje da ih se grdi, osuđuje i prijeti kaznom. Jedni su dobri a drugi su zli. Knjiga načas čovjeka vodi i kroz prostor bliži i daleki, i vrijeme ono davno, sadašnje i neko buduće.

Knjiga je na dohvata ruke djetetu i neka se nađe u njegovim rukama još prije nego li ono uopšte zna držati knjigu, dok ne razlikuje krive linije i slova. Ona treba da počiva u njegovom krilu. Ono će, slijedeći roditelja u čitanju vući

prstima preko slova ispuštajući pri tome posve nerazumljive glasove „čitati“ oponašajući svoje najbliže koje ono gleda, prati i sluša dok čitaju knjige. Ta prva knjiga u djetetovim rukama bit će i išarana, i pogužvana, i pokidanih listova. Svejedno, ona je prvi, neobično velik i značajan dodir ruke sa papirom i tekstom. Ona nije bilo otkud, ona je iz kućne biblioteke, a ona se uz to prethodno nalazila u rukama ljudi, koji ga okružuju i vole, u rukama njegovih bližnjih.

7.

Priča je nezaobilazni dio djetinjstva. Sa pričom i bajkom, dijete po prvi put stupa u dodir sa književnošću¹²). U pričama, bajkama, basnama, sadržano je mnogo moralnih savjeta i pouka. Dijete se, na njemu shvatljiv način, uči dobru, istini, pravednosti, hrabrosti i odlučnosti, požrtvovanju, trudu i radu, drugarstvu, svim pozitivnim vrijednostima i likovima koji ih posjeduju. Istodobno se uči da se kloni zla i da se ne poistovjećuje sa negativnim likovima, te da umije da prepoznaje i razlikuje dobro i zlo. Ovaj period u razvoju djeteta ima neobično veliki značaj. Čak nije ni bitan broj pročitanih knjiga, koliko je važno da to bude literatura primjerena uzrastu, bogata novim spoznajama, sa moralnom poukom, jasnog izraza. Kada je učinjen pravi odabir knjiga prema uzrastu djeteta, zapazit ćemo kako se potom ono čitavim svojim bićem unosi u sadržaj knjige. Kao što se dobra umjetnička slika prepoznaje po tome što je pamтите, i u svom vizuelnom pamćenju vidite je ispred sebe i poslije, pošto je prošlo dugo vremena od zagledanosti u nju, tako i dobre knjige s kojima je dijete raslo ostaju u sjećanjima i pamćenju našem i onda kada smo u poznijim godinama. A to je iz razloga da je učinjen pravi izbor primjeren dječijem dobu.

Prva dječija biblioteka počinje sa knjigama priča i bajki. Dijete se smiješta u roditeljsko krilo, čime se jača neophodna fizička prisnost djeteta i roditelja, što za posljedicu ima i jačanje emotivne veze i za kasnije, kroz cio njegov budući život. Roditelj mu potom, sporo, ali

Ljubav prema knjizi počinje susretom sa njom. Ona treba da zaposjedne jedan, gotovo kulturni prostor centralnog značenja za porodicu. Inače, o tome koliko je važno dati odgovarajuće mjesto u prostoru stanovanja: knjizi, ibadetu, mudrom razgovoru, o ovome se, premda je ovo neobično važno, ne pridaje dovoljno pažnje kod nas.

poluglasno, sa dobrom dikcijom, posve unesen u sadržaj, čita tekst vukući prstom ispod slova. Dijete to prati, i ponešto od riječi sa roditeljem zajedno izgovara. Također, sa roditeljem će protumačiti slike koje prate tekst knjige.

Ovako dijete brzo raspoznaje slova, jača koncentraciju i mnogo brže i pravilnije nauči čitati, obogaćuje svoj rječnik, uči se lijepom izražavanju, a posebno se uči voljeti i posjedovati knjigu jer mu knjiga tako mnogo toga kazuje i otkriva.

Kod susreta sa sadržajem priče roditelj će posebno akcentirati poruku. Nju će dati na kraju. Kod ovoga ne propustiti priliku da se napomene kako i u Kur`anu postoje kazivanja iz života Allahovih poslanika, puna savjeta i poruka, i kazivanja istinitih, ljepših i mudrijih, od ovih koje mu se u bajkama kazuju. Tako u djetetu postupno izazivamo znatiželju prema sadržaju Objave, ostavljajući mu susret sa njom za zreliju dječiju dob. Primjetili smo razvijanje

Prihvatimo li činjenicu da se islamsko učenje shvati kao jedan proces stalnog učenja i saznavanja kroz izvore islama, i to ne samo usmenim prenošenjem nego i putem čitanja, ubrzo ćemo se susresti sa nepravilnostima i nelogičnostima kod nas samih, u našem odnosu čak i prema Kur`anu Časnome

čitalačkih navika počinje sa najranijim djetinjstvom i postupno se razvija tokom cijelog djetinjstva. Vidjeli smo da kod izbora knjiga treba pratiti uzrast djeteta. Međutim, moraju se svakako poštovati i njegovi interesi. Posebno u pogledu dječijih hit knjiga, koje su kvalitetno reklamirane, a po nekima

su i filmovi snimljeni. To su knjige i junaci iz knjiga o kojima se u dječijem društvu govori. Za susret sa nekom od ovakvih knjiga roditelj će se kvalitetno pripremiti, a to je, prethodno će sam pročitati knjigu sa čijim se sadržajem želi dijete upoznati.

Već u ranom školskom dobu dijete treba učlaniti u biblioteku bilo pri školi, bilo u gradsku biblioteku. Povesti ga na promociju neke knjige, na priređeno književno veče, na izložbu ili sajam knjiga. Poći sa djetetom u kupovinu knjige u nekoj od obližnjih knjižara. Dopustite da i dijete načini svoj izbor knjige koju želi posjedovati. Potom, umjesto igračke ili hrpe slatkiša, kupujte djeci za praznike knjigu kao dar. Naučite vaše dijete da daruje i svome prijatelju knjigu kao izraz posebne pažnje i kao izuzetnu vrijednost za koju će već rano ono znati da je knjiga uvijek veće vrijednosti od finansijskog izraza datog kroz njenu cijenu.

8.

Dopustite vašem djetetu da i ono čita vama iz svojih knjiga. Sa punom pažnjom slušajte i pratite njegovo čitanje. Pohvalom i poklonom nagradite marljivo i ustrajno čitanje. Posebno u zimskim danima pokušajte pročitati poneku priču ili kraći roman zajedno. To činite glasno čitajući, u porodičnom krugu, svi naizmjenično, a potom se kritički osvrnite na pročitani sadržaj.

Posve je jasno, kada je riječ o čitanju i sticanju čitalačkih navika i izgradnje kulture čitanja, da je osvrnuti se na dijete i početi sa djetecom neophodno. Zato smo s razlogom ponudili, istina u kratkoj i nepotpunoj formi, jedan put i način kako dijete još u najranijem dobu približiti knjizi, za nju ga zainteresirati, i knjigu mu učiniti jednako i bliskom i isto toliko i dragom.

Jer ako svojom snažnom voljom, iskrenim htijenjem i odlučnošću, ne uspijemo kod djece izgraditi naviku stalnoga čitanja knjiga, ono što je kod mnogih, sada već odraslih propušteno, mi sami, vlastitom rukom zatvaramo krug, i ponovno nam odrasta još jedna generacija nečitača.

Uz to, onog roditelja koji nema izgrađen zdrav odnos prema knjizi ne držimo uvijek i za svagda izgubljenim za čitanje. Preokret je moguć u porodici preko djeteta. Usmjerimo li takvog roditelja da djetetu posveti svoje vrijeme i trud, i da roditelj u njemu probudi i razvije naviku čitanja, učinili smo jako mnogo za dotičnu porodicu, ali i našu budućnost.

O učenju i(li) čitanju Kur`ana

Skrenemo li pažnju sa općeg, na konkretno, na naročito područje našeg interesiranja, a to je na područje islamskog, brzo ćemo ovdje uvidjeti niz propusta prouzročenih nečitanjem.

Prihvatimo li činjenicu da se islamsko učenje shvati kao jedan proces stalnog učenja i saznavanja kroz izvore islama, i to ne samo usmenim prenošenjem nego i putem čitanja, ubrzo ćemo se susresti sa nepravilnostima i nelogičnostima kod nas samih, u našem odnosu čak i prema Kur`anu Časnome. Naime, veliki broj vjernika, mukallidske, tradicionalne orijentacije, onih za koje često kažemo da su učeni pobožnjaci, prema Kur`anu se odnose na takav način da iz njegovog obilja što ga on daje, sami crpe samo djelimično, tek njegov manji dio, a

onaj najvažniji, temeljni njegov dio, on ostaje zanemaren. Oni čitaju originalan tekst Objave a da ne obraćaju punu pažnju i na uzvišenost poruke. Istina, oni joj dovoljno ne znaju značenja. Pa ipak, to ih ne brine jer oni zapravo i ne žele prodrijeti do njega. Ali, uvjerali smo se, stupajući u dodir sa drugima, da isto tako postupaju i oni muslimani kojima je jezik arapski maternji, i oni njeguju isti takav odnos do Objave. (Vjerovatno iz razloga što je njihov arapski jezik postao definitivno daleko udaljen od jezika Objave, i nije isto što i Kur`anski arapski). Riječ je i kod jednih i drugih zapravo o onoj praksi za koju se uvjetno može reći: Njegovanje molitveno-obredne i umjetničko-estetske strane Kur`ana. Pod ovim mislimo najprije na primjenu njegovu u toku vršenja obredne prakse namaza; potom, njegovo korištenje za zahvalu i molenje u dovama upućenim Allahu; kao i u njegovom podučavanju u pravilnom i lijepom izvođenju čiji je najviši izraz u hifzu - učenju njegovog uzvišenog teksta napamet; također, kod nas, značajno je njegovo korištenje i u iscjeliteljske svrhe; te na kraju i u njegovom likovnom izražaju datom kroz primjenjenu umjetnost kaligrafije koju susrećemo na zidovima džamija, uopće vjerskih zdanja i u kućama pobožnih muslimana.

9.

Svi oni uče i poštuju, kao i oni što ga umjetnošću slave, ali oni mahom ne čitaju značenja ajeta iz Kur`ana. Otuda u nas distinkcija u izrazima učiti i čitati iz Kur`ana.

Onaj ko uči iz Kur`ana on Kur`an koristi u ibadet, u bogoslužne svrhe, kao što je njegovo recitiranje i molenje njegovim uzvišenim ajetima i surama. Za onoga drugoga koji sa razmišljanjem zastaje i ponire u njegov sadržaj, koji crpi pouke iz Kur`ana, reći će se da čita iz Kur`ana, čak se u masi drži da to i nije naročito pobožan čin. Mnogi od neupućenih drže kako zapravo Kur`an i ne treba čitati u prijevodu?! On je jednostavno molitvenik koji se u svom originalu, u arapskom koristi, i isključivo, samo kao takav služi čovjeku, ljudskoj zajednici i održavanju veze sa Bogom!? U njemu su, priznaje se, veličanstvene Allahove riječi. Međutim, osim golog priznanja te veličine koju čovjek priznaje kao osjećaj vjere, straha, strahopoštovanja i divljenja, on se ne trudi da upozna sadržaj Objave i sa tim sadržajem saobrazi svoju praksu, ili barem da ustanovi svoje stanje prema osnovnom mjerilu

svekolike ljudske prakse. Ovo nam izgleda poput čovjekovog priznanja Božije kreacije Svemira kojim Bog upravlja i kojeg On održava, a koji je veličanstveno Njegovo djelo divljenja vrijedno, ali istovremeno tako nezamislivo daleko od čovjeka, da ga se nikako ne tiče. On ne njeguje taj prijeko potrebni odnos prema tim riječima kao prema direktnom govoru Božijem, kojim se On obraća čovjeku, uvijek, i ovdje i sada.

Ovako i dalje knjiga Kur`ana i Hadisa, životopis Allahovog Poslanika, u širokom odsustvu navike čitanja u masi vjernika, ostaju za mali, uzak krug pobožnih ljubitelja knjige i čitanja, kao i za uski krug islamskih i drugih učenjaka i naučnika.

Tako, ono što dira i izaziva, budi i poziva na izmjenu svijesti i prakse, dakle, ono što preobražava čovjeka, to ostaje skriveno i neiskorišteno. A to je ono poglavito moralno, o čemu piše Fazlur Rahman 13), a što čini kako on veli „osnovni elan Kur`ana“ i njegovo „središnje zaimanje“. To i jeste jedan „moralni poredak namijenjen ljudima“, a sa ciljem da se aktivno djeluje, a to je s Bogom su-djeluje u pravcu „čovjeka i njegovog poboljšanja“.

I na kraju, nadamo se pretjerati nećemo ako ustvrdimo i ovo:

Krećući se od opće ljubavi prema knjizi, od izgrađene navike da rado i stalno čitamo, od jedne neophodne prethodne načitanosti, širine, kritičke spremnosti, obračuna sa površnošću, uskoćom i okovima duha provincijalizma, tek potom, sa ovoga humusa, moguće je na zaista kvalitetan način prići knjizi nad knjigama - Kur`anu, knjizi Hadisa i siri - biografiji Allahovog Poslanika. Jer, siromašni smo, ako smo pročitali i jednu cijelu biblioteku knjiga a izostavili smo izvore islama, posebno osnovni, u kojem se o njemu i ovo veli:”Riječi Gospodara tvoga su vrhunac istine i pravde”,14.

Ali, isto tako, znajmo da smo značajno osiromašeni da islam kvalitetno shvatimo i djelotvorno u svome vremenu i sredini u kojoj živimo primjenjujemo, ukoliko čitamo i izučavamo isključivo i samo izvore islama, a nedostaje nam i ta, prethodno pročitana biblioteka.

U Mannheimu, pe.11. jula, 2009./ 17. redžeba, 1430. hg; u danu 14-te godišnjice bolnog sjećanja na Srebrenicu.

Bilješke:

1. Michaëlle Jean, u Quebecku, 10-14 augusta, 2008. na Svjetskom Kongresu bibliotekskih agencija, IFLA
2. Joseph Beuys, (1921. – 1986.), njemački umjetnik koji je svojim višeslojnim radom izvršio presudan utjecaj u umjetnosti sedamdesetih i osamdesetih godina, i izučio čitavu jednu generaciju umjetnika. Ono što se danas zove: Nova njemačka umjetnost.
3. PDV – Porez na dodatnu vrijednost sa jedinstvenom stopom od 17 procenata. Primjenjuje se od 01. januara, 2006. godine. Posebno je pogodilo izdavače i štamparske kuće. Danas, u posve osiromašenoj Bosni i Hercegovini, prosječna cijena po primjerku knjige, po podacima s početka 2009., kreće se između 15 i 20 konvertibilnih maraka.
4. Budo Vukobrat, u razgovoru sa Damirom Uzunović pod naslovom: Izdavanje izdavaštva, Radio 27 – Radio Slobodne Evrope.
5. Odgovori putem interneta, kao i anketiranje vjeroučne omladine starosti 16 – 18 godina po jedinstvenom pitanju: „Čitate li knjige?“

6. Karel Kosik, (1926.- 2003.), u razgovoru sa Peter Prouza za češki dnevni list Prava od 13.5.1977. Vidjeti i kod: Reinhard Marx, Das kapital, Ein Plädoyer für der Menschen, Pattloch, München, 2008.
7. N. Ožegović, B. Beck, H. Šimčević, Revolucija čitanja, E-knjiga veliki hit s interneta, u Nacional, broj 694., od 03.3.2009.
8. Andrew Sloper (42), Englez, uhapšen i osuđen na zatvorsku kaznu trajanju od 21 mjesec jer je pet godina prodavao lažne CD i DVD i tako zaradio sumu od 85.000 funti čime je izdavačima nanio štetu od oko jedan milion funti.
9. Prema navodima beogradskog dnevnog lista Politika od 07.4.2009.
10. Draženka Stančić, Istraživanje: Kultura čitanja učenika viših razreda osnovne škole, u OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanjec, Hrvatska
11. Studija „Book 2010“ Nacionalnog Knjiškog centra i Ministarstva kulture Francuske
12. I. Debeljak, Dijete i bajka
13. Fazlur Rahman, Islam, poglavlje Kur'an (83 – 89), Sarajevo, 2005.
14. Citirano prema: Kur'an s prevodom, preveo Besim Korkut. Sura Al-An'am, ajet 115. Vidjeti još: Sura Ibrahim, ajet 4., sura Ma'ida, ajet 15., i sura Ali Imran, ajet 79.

Summary

WHY AND HOW TO START READING AGAIN ?

1 . . .

Ishak Alešević

ää

With the given title „Why and How to Start Reading Again“, our intention was two-fold:

Firstly, to remind ourselves about our people of the past who, when it came to reading books, were, up to the 19th century, among the most literate peoples of the Balkans. Emerging as a consequence of this was our social and cultural status, as well as the respect which reflected on our self-confidence and pride. Hence, the word „again“ in the title. Subsequently during the 70s of the last century, we were once again in a significant upward trend which lasted for two decades, until the aggression against Bosnia and Herzegovina in the spring of 1992. With the aggression against our country and especially the planned and executed genocide against the Bosniaks, along with the simultaneous depopulation, it could be felt everywhere that the historical development of a nation and its people was violently interrupted. In widespread destruction, erosion and impoverishment, it was difficult to immediately notice how the torching of the National and University Library of Bosnia and Herzegovina was a Nero-like plan so that there would be no more books and books would not be read and be a source of learning. Yet, despite this, raising the awareness of developing the habit of reading is still a very slow process.

Afterwards, in order to underline the importance and the need for reading, we gave an account of the condition in this field in Europe by linking human progress with regular reading, advance of intelligence and, above all, the nation. Then, we turned towards the family – the most important and the most responsible institution of education and guidance – to which we suggest and give instructions on how to function when it comes to its children in respect to development, as well as maintaining the habit of reading throughout life, with the intention of developing a new generation that will possess a high culture of reading.

We concluded with the message that our Islamic being depends on how well-read we are, and consequently everything else will have a different overtone and greater quality.

إن اختيارنا لعنوان “كيف نعاود القراءة ولماذا“ له معنى مزدوج:

أولاً لنذكر أنفسنا بأننا كنا حتى منتصف القرن التاسع عشر أكثر شعوب البلقان تعلماً وقراءة للكتب، مما رفع من مكانتنا الاجتماعية والثقافية، ومنحنا شرفاً كان له تأثيره الكبير في ثقافتنا بأنفسنا وعزتنا. لذا جاءت كلمة “معاودة“ في العنوان. ثم شهدنا في سبعينيات القرن الماضي صعوداً ملحوظاً، استمر عقدين من الزمن، حتى بداية العدوان على البوسنة والهرسك في ربيع عام 1992. إن العدوان على البوسنة والهرسك، وجرائم الإبادة الجماعية المنظمة التي ارتكبت بحق البشانقة والتهجير المنهجي لهم، أدى إلى قطع قاسم للمسار التاريخي للدولة وشعبها. وفي غمرة الدمار الشامل والفقر، كان من الصعب التنبيه إلى أن إحراق المكتبة الوطنية في البوسنة والهرسك كان مخططاً في نيرونا، يجمع بين الإبادة الجماعية الجسدية في سربرينيتسا والإبادة الروحية بمرماننا من الكتب وقراءتها والتعلم منها. ورغم إدراكنا لهذه الجريمة، إلا أن وتيرة رفع مستوى الوعي بأهمية العودة إلى القراءة ما تزال بطيئة.

ثانياً، ولكي نبين أهمية القراءة وضرورتها، قدّمنا عرضاً لوضع القراءة في أوروبا، رابطتين التقدم الإنساني بالقراءة المستمرة، ليس فقد عند طبقة المفكرين، وإنما عند كافة فئات الشعب.

ثم حولنا اهتمامنا إلى الأسرة، باعتبارها المؤسسة الأكثر أهمية والأكثر مسؤولية في التربية والتوجيه، وقدّمنا لها بعض الإرشادات حول كيفية تنمية حب القراءة والمطالعة عند الأطفال، لتصبح القراءة عادة ترافقهم طول الحياة. والهدف من ذلك بناء جيل جديد يمتلك درجة عالية من ثقافة القراءة.

وختماً المقال برسالة بيّننا فيها أن تحقيق انتمائنا للإسلام يعتمد على مستوى تمسكنا بالقراءة، ويتبع ذلك كل تقدم وازدهار في حياتنا.